

Martin Heidegger: Vier Hefte I–II (Schwarze Hefte 1947–1950)

In: Martin Heidegger: *Gesamtausgabe*. IV. Abteilung: Hinweise und Aufzeichnungen. Band 99.

Hrsg. Peter Trawny.

Frankfurt am Main, Vittorio Klostermann 2019. VI + 190 s.

Heideggerovy „čtyři sešity“, sepsané v rozmezí let 1947 až 1950, představují šestý svazek řady „černých notesů“, které vycházejí z jeho pozůstalosti postupně od roku 2014. Je pozoruhodné, že zmíněné „čtyři sešity“ nevznikaly v časové posloupnosti po „černých sešitech“ nazvaných „Poznámky“, jež vyšly v 97. a 98. svazku Heideggerových *Gesamtausgabe*,¹ nýbrž *paralelně s nimi* a v uvedených notesech „Poznámek“ se na ně zhusta odkazuje. Heidegger sám připisoval těmto „čtyřem sešitům“ natolik velký význam, že o nich v jednom z notesů „Poznámek“ dokonce – příznějme však, že s *despektem* – praví, že kdyby někdo „lpěl na do-

---

1 Heidegger, M., *Gesamtausgabe*. Bd. 97: Anmerkungen VI–IX (Schwarze Hefte 1942–1948). Hrsg. P. Trawny. Frankfurt a.M., Vittorio Klostermann 2015; týž, *Gesamtausgabe*. Bd. 98: Anmerkungen VI–IX (Schwarze Hefte 1948/49–1950). Hrsg. P. Trawny. Frankfurt a.M., Vittorio Klostermann 2018.

savadním“ a pořád ještě toužil po nevypracovaném druhém dílu spisu *Bytí a čas*, nejspíše by tomu odpovídaly právě tyto „čtyři sešity“.² To je nepochybně velice silné tvrzení. Nicméně je třeba mít se na pozoru, protože to, co v loňském roce vyšlo pod názvem „čtyři sešity“, nejsou ve skutečnosti ony „čtyři sešity“, ale cosi jako přípravné náčrty k nim, tzn. že záměr vypracovat je buď zůstal ve stadiu pouhého úmyslu, nebo nás jejich zveřejnění teprve čeká. K tomu se ovšem ve svém editoruském doslovu nedokázal vyjádřit ani Peter Trawny coby vydavatel zde recenzovaného svazku Heideggerových Sebraných spisů. Trawny se domnívá, že Heideggerem v 99. svazku místy zmiňovaný „manuskript“, který tudíž nemá žádný titul, by případně mohl být těmito „čtyřmi sešity“, ale sám to doposud zcela jistě neví, protože zatím mu nebyl umožněn přístup k celé Heideggerově pozůstalosti.

Když Heidegger opakovaně hovoří o tom, že jeho myšlení má charakter cesty, není to patetický kýč ani póza, nýbrž přesné vyjádření a naplnění toho, co činí – a všechny poválečné svazky „černých notesů“, včetně uvedených „čtyř sešitů“, jsou toho ryzím předvedením. Ve „čtyřech sešitech“ se Heidegger pokouší nalézt nový směr své myslitelské cesty, na které jako kdyby kombinoval „to nejlepší“ (vsutku své „best of“) z dosavadních pokusů myslet „záležitost (svého) myšlení“³: nalézáme zde podněty z jeho „myšlení z hlediska dějin bytí“⁴, z těsně poválečného pokusu o myšlení „uvolněné ponechanosti“⁵ na „polní cestě“⁶, z tehdy právě „aktuálního“ myšlení „součtveř7 země a nebe, božských a smrtelných“ včetně promyšlení „bytnosti techniky“ ve smyslu „stanovování“⁸, dále z jeho počínajících se úvah o bytnosti řeči, známých pak pod souhrnným označením *Unterwegs zur Sprache*, ba dokonce se již zde objevuje to, co později – v 60. letech 20. století – bude sám nazývat „topologií (bytí)“⁹, jakož i téměř přesné formulace obsažené v přednášce „Zeit und Sein“ z roku 1962, jež byla později zahrnuta do knihy *Zur Sache des Denkens*.¹⁰

2 Heidegger, M., *Gesamtausgabe*. Bd. 98: Anmerkungen VI–IX (Schwarze Hefte 1948/49–1950, c.d., s. 61: „Diese [sc. Vier Hefte] sind, wenn man es um jeden Preis so haben und am Vorigen hängen bleiben will, der vielverlangte ‚II. Teil von Sein und Zeit‘. Im Wesen des Weges liegt, daß dieser II. Teil nur ein gewandert-gewandeltes Unter-Wegs des Weges ist, welches Unterwegs den Weg be-wegt und d. h. als den Selben verändert.“ Sic! Poslední slovo opravdu zní „verändert“. Srov. naši recenzi tohoto svazku v: *Philosophica Critica*, 2018, č. 2, s. 73–74.

3 Něm. Sache des Denkens. NB. Tvrdošijně pokaždé doplňuji, že se jedná o záležitost jeho myšlení, protože mimo Heideggera se jí nikdo jiný nezabýval.

4 Něm. seinsgeschichtliches Denken.

5 Něm. Gelassenheit.

6 Něm. Feldweg.

7 Něm. Geviert.

8 Něm. Gestell.

9 Něm. Topologie des Seins, což však Heidegger vpravdě nazývá spíše něm. „Ortschaft des Seins“.

10 Heidegger, M., *Zur Sache des Denkens*. Tübingen, Max Niemeyer Verlag 1969.

Jsou to ale skutečně jen přípravné úvahy, ze kterých nelze sestavit žádnou cestou „pozici“. Heidegger hledá stále nová a další označení pro „záležitost (svého) myšlení“, kterou označuje např. jakožto Nähe“ (blížkost), „Jähe“ (náhlost), „Unter-Schied“ (roz-díl), „Ratsal“ (snad „úradek“?),¹¹ což je pojem, který se ve vysoké četnosti objevuje též v paralelně sepisovaných notesech „Poznámek“, jež byly v roce 2018 vydány v 98. svazku Heideggerových Sebraných spisů. Heidegger přitom nehledá žádné „to jedno“ hlavní označení „záležitosti (svého) myšlení“, ale snad bezmála „perspektivisticky“ v Nietzscheově duchu¹² obhlíží „záležitost (svého) myšlení“ ze všech možných úhlů a „stran“ – a pokaždé o ní vydává novou a jinou zvěst.¹³ Proto jsou hned od začátku prvního ze „čtyř sešitů“ věnovány jeho úvahy motivu řeči, promluvy, podávání zvěsti, ale následně i psaní¹⁴ a rukopisu.¹⁵ Rovněž je minimálně od této chvíle jasné, že onou „záležitostí [jeho] myšlení“ není – navzdory všem jeho deklaracím – bytí, nýbrž cosi původnějšího, pro co právě teprve hledá slovo a co nechává (na způsob „náhlosti“), „konstituovat“ teprve vůbec čemusi, jako je „bytí“, z úradku onoho roz-dílu, který roz-děluje toto cosi původnějšího jednak v bytí, jednak v jeho pravdu ve smyslu události světliny, a konečně ve jsoucno ukazující se v této světlině v pokaždé dějinně odlišném významu, počínajíc φύσις a ιδέα až po „novověký“ předmět¹⁶ a v „současnosti“ pouhý stav,¹⁷ ve který se někdejší „jsoouco“ proměnilo během planetární hegemonie bytnosti techniky ve smyslu „stanovování“.

Charakter putování se odráží ve způsobu Heideggerovy řeči, která skoro až hradě hledá způsob sdělení toho, co není jsoucí. Většina krátkých zápisů ze „čtyř sešitů“ proto působí opravdu básnicky: kdyby se rozdělily do řádků veršů, byly by z nich básně. Proto četba 99. svazku Heideggerových *Gesamtausgabe* mnohdy připomíná spíše četbu básní Paula Celana vyznačujících se neuvěřitelnou řečovou erudicí. Heidegger i Celan nacházejí stále další a další zapomenuté výrazy, které kladou do nových a překvapivých souvislostí a sdělení, nikoli však obrazů. To pak ovšem

11 Něm. Ratsal je dochované pouze u Grimmů v jejich *Deutsches Wörterbuch*, přičemž respektovaná a závazný slovník „živé“ němčiny *Duden* toto slovo vůbec nezná. Grimmové deklarují význam slova „Ratsal“ jakožto „beratung, anschlagn“, přičemž pak uvádějí jeho jediný příklad užití ve smyslu „komplot, spiknutí, vzpoura“: „das die unterthanen wolten ratsal fürnemen gegen ihren herrn.“ Srov. *Deutsches Wörterbuch von Jacob und Wilhelm Grimm*. 16 Bde. in 32 Teilbänden. Leipzig, Jakob Grimm, Wilhelm Grimm 1854–1961. Quellenverzeichnis Leipzig 1971. Dostupné na: <http://woerterbuchnetz.de/DWB/?lemma=geschenk>; [cit. 20. 2. 2020]. – NB. Je však třeba zmínit, že samotný Heidegger obvykle a mnohem raději pracoval s ještě starším lexikem, a to s „Adelung, Johann Christoph: *Grammatisch-kritisches Wörterbuch der hochdeutschen Mundart* (1811)“; ovšem ani Adelungův lexikon slovo „Ratsal“ neuvádí.

12 Srov. Nietzsche, F., *Genealogie morálky. Polemika*. III. Pojednání, § 12. Přel. V. Koubová, Praha, Aurora 2002, s. 96–98, obzvláště s. 97.

13 Něm. Sage.

14 Něm. Schrift.

15 Něm. Handschrift.

16 Něm. Gegenstand.

17 Něm. Bestand.

naráží na meze sdělení a tlumočení v řeči *jiné* nežli německé. Proto důvodně pochybuji o realizovatelnosti překladu nejen zde recenzovaného 99. svazku *Gesamtausgabe*, který obsahuje „čtyři sešity“, ale i předchozího 98. svazku „Poznámek“, který vznikl paralelně s ním. Rovněž pochybuji, že by se dalo buď formou výuky, či výzkumu *pracovat* s náčrty obsaženými ve „čtyřech sešitech“. Tady se nacházíme na samé hranici filosofie, místy dokonce za ní a Heideggera je tu třeba brát spíše jakožto básníka než filosofa.

Asi to bude další voda na mlýn těch, kdo volají po Heideggerově definitivní komunikaci ze společnosti „slušných“ filosofů. Toto volání je podmíněno jednak „antisemitskou“ aférou, jež se rozhořela po první porci „černých notesů“ zveřejněných v roce 2014, jednak tím, že v 98. a 99. svazku *Gesamtausgabe* se Heidegger sám „diskvalifikuje“ nekompatibilitou svých myslitelských experimentů, které lze jen těžko uchopit a sdělovat způsoby obvyklými ve filosofii.

Kde se ještě jedná o opravdový myslitelský podnět, a kde již začíná ryzí svévole? Není to ukázka „zvrhlého“¹⁸ myšlení? Iritují-li někoho Heideggerovy texty o řeči z 50. let 20. století, jak moc pro něj asi budou iritující úvahy o „lávce roz-dílu“,¹⁹ která teprve rozčesává krajinu náhlosti blízkosti do dimenzí země a nebe, božských a těch, kdo se zamýšlejí? Čím to vůbec obohacuje možnost „něco“ poznat, pochopit, vědět, sdělovat? *Pro koho* píše Heidegger své náčrty? Jsou to snad čistě jen jakési „Cogitationes privatæ“? A psal-li si je Heidegger jen pro sebe, proč tedy určil zrovna „čtyři sešity“ ke zveřejnění? Chvíli je pozoruhodné sledovat jeho zápolení o krystalický výraz sdělení nesdělitelného, ale záhy se to zají a naráz stojíme před textem s prázdnýma rukama a dočista opuštěně na „lesní cestě, jež *nikam* nevede“.²⁰ Má to třeba substituovat někdejší údiv coby začátek filosofování? Čeho začátkem jsou však náčrty obsažené ve „čtyřech sešitech“? Čím pomáhají pochopit či vyjasnit směr, kterým se ubírá Heideggerova poválečná cesta myšlení? Do otevřenosti ani do volnosti *rozhodně nepřivádějí*.

Aleš Novák

18 Něm. entartetes: NB. v úmyslném odkazu na nacistický úzus toho výrazu.

19 Něm. Steg des Unter-Schieds.

20 Něm. Holzweg.